

СТАНОВИЩЕ
ЗА
ДИСЕРТАЦИОННОТО ИЗСЛЕДВАНЕ НА
ЯН АРИ МИХАЕЛ АНДРЕ ДЕ ХЕУС НА ТЕМА
**“GLOBAL BUSINESS: A PHILOSOPHICAL EXAMINATION OF SOCIAL
CONSEQUENCES”**

ЗА ПРИСЪЖДАНЕ НА ОНС „ДОКТОР“ В НАПРАВЛЕНИЕ 2.3. (ФИЛОСОФИЯ –
ФИЛОСОФИЯ С ПРЕПОДАВАНЕ НА АНГЛИЙСКИ ЕЗИК)
ОТ ПРОФ. Д-Р НИКОЛАЙ МИХАЙЛОВ, СУ „СВ. КЛ. ОХРИДСКИ“, ФЖМК

Дисертационното изследване на кандидата е посветено на тема, която има различни аспекти – икономически, социологически, комуникационен, исторически, културен и т.н. В този смисъл, глобалният бизнес отдавна е в центъра на вниманието на изследователи от тези области на знанието. Онова обаче, което придава специфичност и научна оригиналност на дисертационния труд е, че изследователят се е насочил към един обширен философски анализ на последствията от феномена „бизнес“ в социален и дори общокултурен план. Както кандидатът заявява още в началото на своя труд „бизнесът се схваща едновременно като източник на глобално развитие, технологична иновация, удобство и комфорт, но и източник на нарастващо неравенство“ (с. 1). Това широко схващане за „бизнеса“, е явно доказателство, че в съвременния свят той е може би „ядката“ на модерните общества (по думите на Р. Муур, американски изследовател на феномена „бизнес“). Последствията от този факт оказват влияние не само на цялата социална структура, но и върху отделния човек и са все по забележими. Пиша всичко това, за да покажа, че подобно изследване отговаря на една социална потребност в науката и появата му е следствие от засиления интерес на хуманитарното знание към феномена „бизнес“ – освен в етико-практически план, също така в един по –общ социално- философски контекст. В този смисъл формулирането и разработването на подобна дисертабилна тема е несъмнен успех за дисертанта и неговия научен ръководител, както и принос към българското философско знание.

Дисертационния труд е структуриран в Увод, три глави с подробно и дори детайлно композиране в смислово отношение, Заключение и Библиография, която обхваща над 130 публикации, включително и на български автори. За мен е важно оформлението на Увода, в който изследователят добросъвестно описва целите и задачите на своя труд – „критично изследване на инструменталния подход, възприет от глобалния бизнес, така както е осъществен в бизнес училищата и транснационалните корпорации и привеждане на доводи, че през 21 век глобализираният бизнес възприема инструменталността, за да поддържа социалната стратификация и да запази

неравенството, независимо че твърди обратното“ (с. 6). Тази формулировка придава на изследването и едно важно социално – етическо звучене, доколкото засяга понятия като справедливост, равенство, свобода, благосъстояние, самореализация и т.н. Методът на дисертационния труд е основно критическо – философски, търсещ „вътрешно присъщи противоречия“ (с.7) в основния подход на бизнеса в условията на съвременния капитализъм. Авторефератът вярно предава основния замисъл на изследването, подробен е и отразява и приносните му моменти, с което покрива изискванията за рефериране на подобен труд, при което отсъствието на съдържание в него приемам за маловажен технически пропуск.

Трите глави на изследването са единни в структурно отношение и следват логиката на научната задача, поставена в началото. Първа глава е осветена на изясняване на основните понятия, върху които се изгражда позицията на изследователя – „бизнес“, „глобализация“, „неравенство“, „инструменталност“ и т.н. Авторът определя бизнеса за целите на своята дисертация като една обща категория (umbrella-term), която обединява бизнеса, разбран като организация, практика и (форма на) обучение (с. 10) и отделните им въздействия върху социалното. Подобен сериозен анализ е извършен и на друго ключово понятие – глобализация, на основата на утвърдени социално- философски прочити като тези на Ю. Хабермас, У. Бек, З. Бауман и др., както и на икономическите (бизнес) перспективи пред нея на основата на тезите на Дж. Сакс, Дж. Стиглиц, и др. Което говори за доброто познаване и дори вникване в проблематиката от страна на дисертанта. Идеята за „глобална мобилност“ (с.21), която дисертантът обвързва с въздействието на неравенството в глобален план, е оригинална и добре защитена в тази част. Тук е мястото да отбележа, че авторът се опира и на български автори в своето изследване, напр. тезата на проф. Гънгов за превръщането на хората в „абстрактни статистически единици“, които колективно легитимират различните отношения (на неравенство) в обществото. Главата завършва със според мен коректно определение за понятието „инструменталност“ за феномена „бизнес“ в контекста на тезата на автора – „математическо/механистичен подход“, „липса на споделени човешки ценности“ (с. 58), което е логически релевантно на съдържанието на главата.

Втора глава е посветена на анализа на феномена „бизнес“ или по- скоро на неговия статус като академична дисциплина и неговите „проблематични“ претенции да се обяви за наука. Онова, което характеризира научния метод, ако така мога да се изразя, на бизнеса, е „математическия инструментализъм“, според автора (с.61). Т.е.

някакви определени умения за количествени операции, които студентите, изучаващи бизнес трябва да притежават и използват в „бизнес ситуации“ и „социални взаимодействия“. Една от основните линии на анализ в това отношение, намирам в частта „Критика на бизнес образованието заради насърчаването на рационалния егоизъм“. Егоизмът като съзнателно избран мотив на поведение, а не като чисто психологически феномен, стимулира личността да се стреми към владенето на всичко, защото не е в състояние да даде критерий, разграничаващ правата от една страна и отговорностите от друга. Това наблюдение е пряко свързано с идеята от гледна точка на морала за появата на частната собственост като култура, като идея и дори като висше човешко постижение. Без частна собственост не може да съществува бизнеса и всичко, което следва от него като съпътстващо знание – бизнес етика, бизнес комуникация, бизнес предприемачество и т.н. Според мен в тази част са достоверни наблюденията на автора за връзката между „рационалния егоизъм“ като присъща черта на човешката природа (М. Фридман) и идеологията на либерализма, който приема етиката изключително като индивидуален въпрос, който не трябва да е част, от каквато и да е социална теория (с. 63). Трета глава за мен беше най- интересна, тъй като съдържа разсъждения и научно – обоснована авторова оценка за социално отговорно поведение на бизнеса. Корпоративната социална отговорност често се свързва с теоретичното равнище на етиката в бизнеса и неслучайно, например у нас, някои от най- утвърдените съвременни български етици имат публикувани монографии или статии по тази тема. Идеята на това понятие е, че бизнес организацията няма само икономически или финансови измерения, а се превръща в особен социален агент, със свои ценности, ориентири и социални цели и дори в известна степен във вектор, който може да зададе смисъла на общо позитивно нравствено действие чрез подобряването на общественото благосъстояние, служене на полезни за обществото цели, уважение към общоприетите норми, дори съобразяване с и формиране на обществено мнение. Бизнесът действа чрез редица социално- отговорни инициативи, които, напр. според Ф. Котлър, могат да бъдат определени като „добро“ – колективно гражданство, социален маркетинг, корпоративна филантропия и т.н. За докторанта това е „проблематично“, тъй като подходът на корпорациите според него отново е „инструменталистки“, и съдържа основно привидност на социална насоченост. Теоретичната основа на тези разсъждения дисертантът намира в съчиненията на Вебер (с. 79), който обвързва натрупването на печалба с легитимните претенции на хората за богатство, което схващане има сериозни морални последици за отношенията на неравенство в

обществото. Основната идея, която авторът защитава в тази част е опита от страна на транснационалните корпорации да се легитимизират като колективни общности и така да се прикрие индивидуализма и следващия (непроменен) от него стремеж към печалба като основен морален принцип, регулираш техните действия. „По този начин предимно инструменталисткия подход на КСО приема социалната отговорност като допълнителен икономически „фактор за успех“, с който корпорациите трябва да се съобразяват в тяхната борба за печалба“ (с. 83). Тази част на дисертационното изследване е богата на примери и конкретни факти от областта на действията на бизнес организациите, например при определянето, сравнението и анализа на „корпоративните ценности“ (с. 88-90), което показва практическите умения и познания на докторанта за обекта на своето изследване.

В заключение смятам, че дисертационния труд представлява едно пълноценно научно усилие, което постига заявените научни, образователни и изследователски цели. Бих казал, че дисертантът показва една научна зрялост чрез логически последователно разгръщане и умело редуване, както на различни философски, икономически, социологически тези, така и на собствени научни заключения. Кандидатът демонстрира широко познаване на теоретичните източници, както и доказани умения за анализ и коректно боравене с факти и данни, които потвърждават неговите тези. Трябва да отбележа също така, че той се е съобразил с бележките, които бяха направени относно предишния вариант на изследването. Идеята за инструментализма като основен подход в бизнеса, който съхранява неравенството е удържана, ако мога да се изразя така, успешно и логически и методологически в цялостното изложение. Дисертационния труд определено притежава философско звучене и основните предпоставки за анализ идват от полето на философията. Приемам изброените основни приноси на дисертанта, най-вече в частта за изграждане на „концептуална рамка“, спомагаща и за налагането на един своеобразен етически нормативно-ценностен подход при разглеждане на феномена „бизнес“ и неговите последици за обществото като допълнение и разширение на досега съществуващите.

Заключение. За мен няма съмнение, че представения дисертационен труд на тема **“GLOBAL BUSINESS: A PHILOSOPHICAL EXAMINATION OF SOCIAL CONSEQUENCES”**, притежава всички необходими качества, като отговаря убедително на критериите за тип изследване, необходимо за присъждане на ОНС „доктор“. Призовавам уважаемите членове на Научното жури **да присъдят ОНС „доктор“** на Ян де Хеус.

София, 16.06.2019

проф. Н. Михайлов